

CURS 2

Specificul cercetării calitative

1. CALITATIV *VERSUS* CANTITATIV. ASPECTE DEFINITORII PRIVIND CERCETAREA CALITATIVĂ

„O cercetare frumoasă este cea care duce la un rezultat nou”
(Kaufmann, *Interviul comprehensiv*, în Fr. de Singly *et al. Ancheta...*, 1996/1998, 285).

În ultimii ani se remarcă un interes tot mai sporit pentru cercetarea calitativă în diverse discipline socioumane – sociologie, antropologie, psihologie, pedagogie, management. Expresia *qualitative research* s-a impus în spațiul anglo-saxon la sfârșitul anilor '60, primul tratat apărut în domeniu fiind coordonat de N. Denzin și Y. Lincoln (Paillé, 1996/2002). Autorii trasează câteva note definitorii ale cercetării calitative ca fiind: „concentrarea mai multor metode, implicând o abordare interpretativă și naturalistă a fenomenului studiat, aceasta însemnând studiul lucrurilor în mediul lor natural, la fel acest tip de cercetare implică folosirea și colectarea unei varietăți de materiale empirice – studii de caz, experiența personală și introspectivă, povestirea vieții, interviul, observația, texte istorice, materiale vizuale sau care acoperă interacțiunea, astfel încât să se descrie momente obișnuite și deosebite din viața indivizilor, precum și semnificațiile lor pentru indivizi” (vezi tab. 2).

Tabelul 2. Diferențe dintre cercetarea cantitativă și cea calitativă

Cercetare cantitativă	Cercetare calitativă
<ul style="list-style-type: none"> ● Cuvinte cheie: <i>control, întindere</i> ● Preocupată de obiectivitate, generalizare, reproductibilitate ● Logica verificării ● Se știe destul de exact ceea ce va fi semnificativ ● Control <i>a priori</i> al variabilelor ● Poate stabili relații cauzale și corelații ● Proceduri codificate și fixe	<ul style="list-style-type: none"> ● Cuvinte cheie: <i>comprehensiune, profunzime</i> ● Obiectivitatea, generalizarea, reproductibilitatea sunt adesea secundare ● Logica descoperirii ● <i>A priori</i> totul poate fi semnificativ ● Control <i>a posteriori</i> al variabilelor ● Interes pentru „cauzalizatea” locală și simbolică ● Proceduri variabile

Preluat, cu anumite adaptări, după Pierre Paillé, *Cercetare calitativă*, 1996/2002, p.57.

În general, *cercetarea calitativă* desemnează orice studiu empiric în științele umane și sociale care are următoarele cinci caracteristici: (1) cercetarea este concepută în mare parte dintr-o perspectivă comprehensivă, (2) își elaborează obiectul de studiu într-un mod deschis și amplu, (3) include o culegere de date efectuată cu metode calitative, adică a metodelor care nu implică în momentul culegerii nici o cuantificare, nici o prelucrare chiar, (4) dă prilejul unei analize calitative a datelor în care cuvintele sunt analizate direct prin intermediul altor cuvinte, fără să fie trecute printr-o operație numerică și (5) se termină cu o povestire sau o teorie (Paillé, 1996/2002, 55).

De ce cercetătorii preferă cercetarea calitativă? În încercarea de a răspunde la această întrebare M. Hammersley (1992) – citat de Silverman (2004) constată următoarele. În primul rând, este vorba despre preferința pentru date calitative, înțeleasă în termenii atenției acordate, mai degrabă, analizei cuvintelor și imaginilor, decât cifrelor; în al doilea rând, autorul vorbește de preferința pentru date neprovocate, însemnând preferința pentru observație și interviuri nestructurate, decât pentru experiment și interviuri structurate; în al treilea rând, preferința pentru înțeleșuri, decât pentru descrierea comportamentelor, cercetătorii calitativiști căutând „să studieze lumea din perspectiva oamenilor studiați”. Alte două motive care îi îndreaptă pe cercetători către demersul calitativ se referă la neacceptarea modelului specific științelor naturale și preferința pentru cercetarea inductivă, generatoare de ipoteze, în detrimentul testării de ipoteze.

În ce situații se utilizează acest tip de cercetare? Cercetarea calitativă poate fi aplicată diferitor aspecte ale realității sociale, culturale și psihologice (*apud* Jodelet, 2003/2007): viața unui grup (obiceiurile sale, credințele, structurile gândirii, codurile de conduită); reacțiile indivizilor sau ale colectivităților la un eveniment care apare în istoria lor (o boală, un accident natural sau tehnic, o schimbare politică etc.); situațiile de interacțiune interindividuală sau intergrupuri (procesele care se dezvoltă în cadrul acestor interacțiuni); reprezentările împărtășite într-un grup social privind persoane, obiecte sau evenimente care au importanță pentru membrii ei (*vezi* de ex. studiul lui Jodelet despre reprezentările privind boala psihică) sau experiența trăită în viața cotidiană de către actorii sociali.

2. VALIDITATEA CERCETĂRII CALITATIVE

2.1 Critici aduse credibilității cercetării calitative

Foarte mult timp, cercetarea calitativă a fost considerată un fel de „rudă săracă” a cercetării științifice, pe motiv că nu este credibilă. Discuțiile pe marginea avantajelor sau chiar a supremației cercetării cantitative asupra celei calitative au dominat dezbaterile academice mai mult timp. Unii cercetători consideră că sunt niște discuții artificiale, argumentând că: „[există] două stiluri de cercetare, [dar] o singură logică a inferenței” (King *et al.*, 1994/2000, 12). Alții, de exemplu D. Silverman (1993/2004, 56, 245), sunt de părerea că „dihotomia dintre cantitativ/calitativ este periculoasă (...), este o scuză pentru lipsa de discernământ, care grupează cercetătorii în două „tabere armate”, și care refuză să învețe una de la cealaltă; nu trebuie să facem prea mult caz din diferențele dintre cercetarea calitativă și alte stiluri de cercetare”, consideră cercetătorul englez. În sprijinul punctului lor

de vedere, susținătorii abordării calitative argumentează că era marilor teorii este încheiată, iar abordările temporale, locale și situaționale sunt mult mai pertinente la momentul actual (Agabrian, 2004). Pe de altă parte, cercetătorii calitativiști sunt deseori etichetați drept un fel de „jurnaliști”, „cercetători – soft” sau niște cercetători de categoria a doua, a căror muncă științifică ridică suspiciuni, în timp ce standardul absolut rămâne cel impus de cercetarea cantitativă (Silverman, 2001/2004, 42-43). Răspunsul calitativiștilor este că cercetarea calitativă este altceva decât jurnalismul (cf Silverman, 1993/2004), prin faptul că cercetătorul calitativist ia în considerare o multitudine de surse de informare (interviurile, povestirea vieții, textele istorice și beletristice, lucrările artistice, observația și auto-observația, studiile de caz), practicând triangularea, verificarea veridicității informațiilor provenite dintr-o sursă și comparându-le cu informațiile furnizate de alte surse (Chelcea, 2005). Alt argument al calitativiștilor se referă la neîncrederea pozitivistă¹ în cercetătorul uman; neîncredere care, constată Paillé (1996/2002), a dus la tehnicizarea investigației științifice. În consecință, scrie autorul, a fost banalizată importanța cercetătorului în cercetare, iar acest proiect al „cercetării fără cercetător” a mocnit îndelung în științele sociale și umane.

În general, două critici majore sunt aduse cercetării calitative: cu privire la *siguranța datelor și validitatea cercetării*. În ceea ce privește coeficientul de siguranță al datelor, scrie Silverman (1993/2004), cercetătorii calitativiști consideră că aspectul esențial în cercetarea calitativă este adesea „autenticitatea” și nu siguranța datelor; ținta urmărită fiind înțelegerea autentică a experiențelor oamenilor. Totuși, precizează cercetătorul englez, siguranța poate fi atinsă și în cercetarea calitativă, prin folosirea unor metode standardizate de luare a notițelor pe teren, de elaborare a transcrierilor, precum și prin compararea analizelor efectuate asupra aceluiași corpus de date de către alți cercetători. Cât despre validitatea cercetării calitative, criticile se referă la pericolul alunecării într-un gen de *anecdoticism*, descris de către Bryman (1977, 77) în felul următor:

„există în cercetarea calitativă tendința de a aluneca spre o perspectivă anecdotică, în modul de folosire a datelor care să sprijine concluziile și explicațiile cercetătorului. Conversații scurte, mici fragmente de interviuri nestructurate... sunt utilizate în chip de probe pentru o anumită afirmație” (apud Silverman, 1993/2004, 50)

Acest lucru se poate întâmpla în situațiile când cercetătorul preia la întâmplare fragmente de text, fără a fi clar de ce anume aceste fragmente au fost selectate. Perspectiva anecdotică se poate observa în rapoartele de cercetare care par să descrie niște evenimente cu caracter de divertisment sau anecdotic fără a reuși să ofere o schemă analitică sau metodologică, prin care să convingă cititorul de credibilitatea științifică a cercetării sale (Silverman, 1998/2004). Fără îndoială, anecdoticismul trebuie evitat, iar validitatea unei cercetări calitative poate fi asigurată practicându-se diverse practici de triangulare și prin analiza cazurilor deviate. Cercetătorii sugerează să nu ne grăbim să adoptăm primele explicații care apar din datele brute, ci să le supunem permanent *falsificabilității* (K.Popper)² și doar atunci când nu vom reuși să le falsificăm sau le respingem suntem îndreptățiți să le urmăm. În secțiunile

ce urmează (2.2 și 2.3) vom analiza procedurile de validare și generalizare a datelor calitative.

2.2 Triangularea. Tipuri de triangulare

Triangularea este o tehnică de validare prin care cercetătorul suprapune și combină mai multe tehnici de culegere a datelor pentru a compensa distorsiunile inerente fiecăreia dintre ele (Savoie-Jajc, 1996/2002, 422) și permite verificarea justetei și stabilității rezultatelor produse. În literatura de specialitate sunt definite câteva tipuri de triangulare: *triangularea datelor*, *triangularea cercetătorului*, *triangularea teoretică*, *triangularea metodologică*, *triangularea nedefinită* (Denzin, 1978, 1988 apud Savoie-Jajc, 1996/2002, 423-425) și *triangularea perspectivelor* (Flick, 1992).

Triangularea datelor include câteva dimensiuni – timpul, spațiul, persoanele și are următoarele particularități: (1) încearcă să pună în relief originalitatea și anvergura punctelor de vedere adunate, datorită lărgirii eșantionului teoretic, făcând să apară noi fațete ale problemei sau fenomenului studiat, cercetătorul va prevedea o dimensiune longitudinală în cercetarea sa pentru a verifica gradul de stabilitate a fenomenului; (2) cercetătorul caută medii sau contexte diferite pentru a evidenția convergențele și divergențele rezultatelor produse și (3) indivizii care participă la cercetare există într-un context care trebuie situat și descris cu lux de amănunte, discursul lor este formulat plecând de la poziția pe care o ocupă în instituție (rol, responsabilități, raporturi cu tema cercetării, jocurile de referință în interiorul cărora ei sunt actori).

Triangularea cercetătorului este obținută prin participarea mai multor persoane la cercetare, astfel comparându-se observațiile și interpretările acestora. Datele culese de un cercetător trebuie să fie puse la dispoziția altor cercetători pentru ca aceștia să le poată confirma sau nu analiza. Dacă există divergențe în interpretările noastre și cele ale altor cercetători, atunci acestea trebuie reconsiderate.

Triangularea teoretică prevede că interpretarea datelor se va face plecând de la mai multe cadre teoretice, iar combinarea lor îl va face pe cercetător să ia în considerare mai mult de un singur unghi de interpretare.

Triangularea metodologică presupune recurgerea la mai multe tehnici de culegere a datelor pentru a obține forme de expresie și de discurs variate: observații, interviuri, desene, produceri de texte scrise, reducându-se slăbiciunile și distorsiunile inerente fiecăreia dintre ele.

Triangularea perspectivelor prevede îmbinarea mai multor perspective ale cercetării calitative, reliefându-se punctele forte ale fiecăreia.

Triangularea nedefinită se referă la situațiile când cercetătorul supune participanților la studiu versiunile preliminare ale analizelor datelor pentru a obține reacția lor și pentru a corecta dacă este cazul, orientarea interpretărilor sale.

2.3 Despre generalizarea datelor

Să ne imaginăm că vrem să studiem conduita conflictuală în colectivele de muncă și, în acest scop, am analizat în profunzime cinci cazuri. Putem să generalizăm, pornind de la aceste date? Generalizarea este o țintă standard în

cercetarea cantitativă și este atinsă prin diverse proceduri de eșantionare statistică. Însă, aceste proceduri de eșantionare nu pot fi utilizate și în cercetarea calitativă. De foarte multe ori datele calitative provin dintr-un singur caz: deoarece avem acces doar la acest caz sau acesta este ilustrativ pentru fenomenul studiat. Sau chiar dacă sunt mai multe cazuri, selecția acestora nu ține întotdeauna cont de principiile clasice ale eșantionării. Și atunci ne întrebăm, împreună cu Silverman (1993/2004), *cum putem să știm cât de reprezentative sunt cazurile analizate de noi?* Unii autori, pentru care cercetarea calitativă înseamnă descriere, spun că generalizarea pur și simplu nu trebuie luată în calcul³. Totuși, acest fapt a fost criticat de alți cercetători calitativiști, care consideră că datele unei cercetări calitative trebuie să fie într-un anumit fel generalizabile⁴. În această ordine de idei, Krueger și Casey (2000/2005) sugerează că în cercetarea calitativă ar fi binevenit să ne preocupăm, mai curând, de *problema transferabilității* – atunci când cercetătorii vor să generalizeze datele unui studiu, trebuie să se gândească dacă pot transfera concluziile în alte contexte. Din această perspectivă, se analizează situația și procedurile folosite și se decide dacă aceste date pot fi aplicate și în alte situații. Dar, în acest caz, vorbim de o *generalizare analitică* și nu statistică (Agabrian, 2004).

Generalizarea datelor într-o cercetare calitativă poate fi asigurată prin:

● **combinarea cercetării calitative cu măsurările cantitative ale populației** – în acest caz, Hammersley (1992 *apud* Silverman 1993/2004) propune următoarele modalități:

- ✓ lectura unor studii înrudite, cu care ar putea fi comparate cazul nostru și identificarea unor similarități și diferențe ce apar în mai multe contexte;
- ✓ utilizarea sondajelor asupra unui eșantion de cazuri;

● **alegerea unui eșantion adecvat de cazuri** care ilustrează niște trăsături sau procese de care suntem interesați – se caută grupuri, locații sau indivizi în cadrul cărora e mai posibil să apară procesele pe care intenționăm să le studiem;

● **alegerea eșantionului pe baze teoretice** – alegerea cazurilor în cercetarea calitativă nu este nici statistică, nici personală, ea trebuie să fie fundamentată teoretic. Eșantionarea cazurilor-mostră pe baze teoretice presupune selectarea grupurilor sau a categoriilor de studiu în funcție de relevanța lor față de întrebările cercetării și de poziția teoretică a cercetătorului⁵. Trei etape sunt parcurse de cercetător în alegerea eșantionului pe criterii teoretice: *alegerea cazurilor în acord cu teoria cercetării; selectarea cazurilor deviate și modificarea mărimii eșantionului pe parcursul cercetării*. Eșantionarea teoretică urmărește să genereze și să elaboreze idei teoretice și nu vizează producerea unor rezultate reprezentative pentru o populație sau testarea unor ipoteze.

3. POSTURA CERCETĂTORULUI ÎN ȘTIINȚELE SOCIALE

„Valoarea unei cercetări calitative depinde de calitatea celui sau a celei care o întreprinde”
(Fiske, 1994, citat de D.Jodelet, *Privire generală asupra metodologiilor calitative...*, 2003/2007, 182).

În literatura de specialitate sunt descrise trei roluri ale cercetătorului din științele sociale: *omul de știință, consilierul oficial și partizanul* (Silverman, 1993/2004,

283-288). *Omul de știință* manifestă un angajament total față de știință, care trebuie să fie un exemplu de evaluare ultimă. Standardele logicii și raționalității și cunoașterea factuală sunt principiile de bază ale acestui rol. Pe de altă parte, *consilierul oficial* se identifică cu interesele și problemele enunțate de factorii de decizie – lideri, partide sau grupuri de interese și lucrează în beneficiul acestora, iar cercetătorii din categoria a treia – *partizantul*, caută să furnizeze resurse teoretice și factuale pentru o luptă politică care urmărește transformarea principiilor după care se conduc jocurile politice și administrative (marxiștii, feministele sau conservatorii).

S-a subliniat în nenumărate rânduri importanța pe care o are cercetătorul în cadrul cercetării calitative prin *poziția ideologică, atitudinea și postura sa*. În mod tradițional, cercetătorul social trebuie adopte o *atitudine teoretică* – o reflecție analitică detașată, o investigație critică, fără pasiune, să fie dezangajat și dezinteresat (Schwandt, 2007). Totuși, în ultimul timp, tot mai mult se acceptă ideea că o poziție neutră și lipsită de valori este aproape imposibilă în științele sociale. Partizanii adevărului, scrie D. Silverman (1993/2004), la fel de mult ca și partizanii „celor oprimați” sunt la cheremul unei valori absolute. Așa cum sublinia și M. Weber: orice cercetare este contaminată de valorile proprii ale cercetătorului, începând chiar cu alegerea unei teme de cercetare, de fapt, prin preferința pentru o anumită temă și metode de cercetare. Și atunci ne întrebăm: poate cercetătorul să afișeze o atitudine distantă și obiectivă în raport cu obiectul de studiu? Suntem de acord cu N. Denzin (1970) – citat de Silverman (1993/2004), care consideră că mitul independenței față de valori este amenințat nu doar de propriile angajamente ale cercetătorului, ci și de mediul social și politic în care se desfășoară cercetarea⁶. Pe de altă parte îi dăm dreptate și lui B. Malinowski, care sublinia că dacă un cercetător nu se desprinde de preocupările și prejudecățile sale privind mediul în care lucrează nu va înțelege nimic (*apud* Jodelet, 2003/2007). Evident, soluția ideală ar fi evitarea atât a subiectivismului impresionist, cât și a iluziei de neutralitate. Cercetătorul trebuie să adopte ceea ce D. Jodelet (2003/2007) numește „postură reflexivă”, atitudine ce presupune un control continuu asupra producerii și interpretării datelor: o reînțoarcere reflexivă asupra interpretărilor făcute, evaluarea procedurilor utilizate, analiza constrângerilor impuse de mediu, doar astfel se vor evita interpretările grăbite și riscurile legate de angajamentul cercetătorului, se va putea înțelege mai bine lumea trăită de celălalt.

4. LOCUL ȘI ROLUL ACTORULUI SOCIAL ÎN CERCETAREA CALITATIVĂ

În cercetarea calitativă, actorului social i se rezervă un rol semnificativ în procesul de producere a cunoașterii. Importanța sa derivă din faptul că este o ființă care cunoaște, experimentează și acționează (Paillé, 1996/2002). Aceste dimensiuni sunt esențiale, fiindcă prin ele avem acces la înțelegerea fenomenelor sociale. Realitatea trăită, scrie Agrabrian (2004), modul în care indivizii își construiesc și interpretează activitățile pe care le desfășoară împreună, poate fi descoperită numai din spusele actorilor sociali. Pentru aceasta cercetătorii încearcă să obțină puncte de vedere ale respondenților despre lumea lor, reprezentarea acestora despre

evenimentele pe care le-au trăit și le-au observat. Pentru a reconstrui și înțelege experiențele și interpretările subiecților, cercetătorii caută descrieri dense și bogate ale ariilor culturale și problemelor sociale și încearcă să dezvolte o înțelegere empatică a lumii lor, mai spune cercetătorul român. Interacțiunea dintre cercetător și actorii sociali ia forma unei colaborări: „răspunsurile participanților nu sunt privite ca raporturi asupra realității scoase la iveală dintr-un depozit, (...) accentul fiind pus nu doar pe ceea ce se assemblează, ci, la fel de mult, pe procesul însuși de asamblare” (Holstein și Gubrium, 1997, 127 *apud* Silverman, 2001/2004, 115). În același timp, actorii sociali trebuie lăsați să vorbească liber. R. Atkinson (1998/2006) mărturisește că utilizând povestiri ale vieții a simțit că este important, în încercarea de a înțelege pozițiile de viață ale indivizilor și relațiile acestora cu ceilalți, „să-i lase pe interlocutorii săi să-și audă vocile, să vorbească în primul rând pentru ei și despre ei înșiși” (p.13).

Uneori, când există anumite bariere pentru aflarea cercetătorului în mediul observat (vârstă, statut social, grup delincvent sau marginal etc.), cercetătorii pot apela la informatori cheie, care trăiesc în lumea studiată și participă regulat la acțiunile ce trebuie înțelese și analizate⁷ (Coulon, 1996/2002).

Cercetătorii cer subiecților implicare atât în construcția datelor privind experiențele personale, cât și în verificarea ulterioară a interpretărilor analistului. Actorilor sociali, martori la diverse evenimente, le sunt propuse rezultatele analizei preliminare în vederea unei colaborări. Participantul trebuie să aibă ultimul cuvânt asupra versiunii finale a textului și asupra oricărei versiuni pregătite pentru publicare; el decide ce se spune sau dacă anumite aspecte vor fi păstrate sau schimbate în transcriere (Atkinson, 1998/2006). Produsul final al cercetării este un rezultat al acestor negocieri simbolice și intersubiective de semnificații dintre cercetător și participanții la studiu.

5. PUBLICUL CERCETĂRII CALITATIVE

Felul în care sunt prezentate rezultatele unei cercetări depinde foarte mult de publicul cărui adresăm (*cf* Silverman, 2001/2004). Primii, cărora, de obicei, le comunicăm rezultatele unei cercetări, sunt *membrii universității* – profesori, colegi, studenți. Ei sunt interesați de cadrul teoretic, materialul factual și metodologic utilizat în cercetare, aspecte etice și criteriile de validitate. Pe de altă parte, *factorii de decizie* solicită informații practice relevante pentru probleme organizaționale și administrative actuale. *Practicienii* au nevoie de informații necesare pentru o mai bună înțelegere a clientului, a funcționării grupului sau organizației, sugestii practice privind îmbunătățirea procedurilor de lucru, reformarea practicilor deja existente etc. *Publicul nespecializat* așteaptă fapte noi, idei pentru reformarea practicilor și politicilor prezente, informații ghid pentru o mai bună manevrare a universului cotidian sau pentru obținerea unor servicii mai bune din partea instituțiilor sau practicienilor, asigurarea că și ceilalți au experimentat probleme de viață pe care le au ei înșiși. Pentru publicul nespecializat informațiile se prezintă într-un limbaj simplu, curent.

6. UTILITATEA CERCETĂRII CALITATIVE

Cercetătorii subliniază că dat fiind complexitatea fenomenelor studiate și nevoia de a cuprinde nu doar conduitele și reprezentările unui grup de indivizi, ci și contextele și mișcările istorice în care acestea se înscriu, abordarea calitativă trebuie să fie *holistă* și *globală*. Abordarea holistă și globală consideră faptele umane drept niște totalități ce nu pot fi explicate, dacă ne limităm la studierea separată a diferitor părți componente, de aceea trebuie analizat ansamblul dimensiunilor ce caracterizează un fenomen (Jodelet, 2003/2007). De exemplu, în studiul privind reprezentările sociale ale bolii psihice, pentru a înțelege procesele de elaborare a reprezentărilor, D. Jodelet (1991) a recurs la un studiu de tip „monografie”, care a permis examinarea tuturor aspectelor publice și private, colective și individuale, instituționale, istorice și culturale⁸. Un alt aspect important se referă la faptul că prin abordarea calitativă, cercetătorul se străduiește să nu intervină în desfășurarea fenomenelor observate, studiind *firescul* și *naturalețea* acestora. Abordarea calitativă trebuie să surprindă *dinamica* și *evoluția* fenomenului studiat în funcție de schimbările sociale, pluralismele culturale și apartenențele grupale. Prin urmare, pentru a fi eficientă, cercetarea calitativă trebuie să fie holistă și globală și să studieze fenomenele în dinamica lor firească. Cercetarea calitativă se dovedește utilă pentru generarea unor noi teorii.

---

¹ Curentul pozitivist prevede aplicarea în științele sociale a modelului științelor exacte. Conform pozitiviștilor, putem avea o cunoaștere obiectivă a realității sociale prin proceduri rigurose controlate și cuantificate.

² K. Popper (1902-1994) propune conceptul de *falsificabilitate* (*falsifiability* – eng.) pentru diferențierea demersului științific de cel non-științific.

³ De exemplu Stake (1994, 236) – citat de Silverman (1993/2004, 271) – scrie că descrierea unui caz este necesară „în toată particularitatea și în toată banalitatea lui”.

⁴ Cu referire la aceasta Mason (1996, 6) – citat de Silverman (1993/2004, 271) – scrie: „nu cred că cercetătorii calitativiști ar trebui să fie mulțumiți cu producerea unor explicații hipersensibile sau specifice doar parametrilor empirici limitați ai studiului lor, cercetarea calitativă ar trebui să producă explicații care să fie generalizabile într-un anumit fel sau care să aibă rezonanțe mai vaste”.

⁵ O ilustrare a eșantionării teoretice poate fi considerată modalitatea de identificare a obiectului de reprezentare socială. Un obiect social devine *obiect de reprezentare* dacă întrunește cinci condiții, scrie P. Moliner, este caracterizat de o pluralitate de discursuri centrate pe social și generate de acesta, iar reprezentările acestor obiecte sunt produse și generate colectiv în cadrul interacțiunilor intergrupuri. Când vorbim de reprezentări sociale, subliniază Moliner – citându-l pe Moscovici (1961) –, vorbim întotdeauna de reprezentări „produse și generate colectiv”, a presupune existența unui obiect de reprezentare, evidențiază el, înseamnă a presupune și „existența unui grup social dat, respectiv, a identifica un ansamblu de indivizi care au ceva în comun, comunicând în mod regulat între ei și fiind situați în poziție de interacțiune cu obiectul de reprezentare” (p. 148). În concepția autorului, obiectul poate contribui fie la geneza unui grup social, fie poate interveni în istoria grupului deja constituit. P. Moliner consideră că motivațiile în elaborarea procesului reprezentational sunt diferite și depind de configurația în care se găsește un grup în raport cu un obiect social, ceea ce și justifică valoarea de miză socială a acestui obiect pentru grup. În viziunea autorului două tipuri de mize sociale motivează procesul reprezentational – *identitatea* și *coeziunea* – și datorită acestor mize indivizii sunt plasați cu regularitate în situația de presiune la inferență (vezi P. Moliner, Cinci întrebări în legătură cu

---

reprezentările sociale. În A. Neculau (ed.). *Reprezentările sociale. psihologia câmpului social* (pp. 145 - 154), 1997, Polirom, Iași).

⁶ Corporațiile care pun la dispoziție diverse *grant-uri* de cercetare, mai adaugă Silverman (1993/2004), citându-l pe Harowitz (1968), vor căuta să canalizeze banii spre anumite direcții de cercetare: „nu există *bani neutri*, indiferent dacă ni se vorbește de „inițiativele” bine intenționate ale instituțiilor de cercetare” (p.283).

⁷ De exemplu, Hugues (1977) a apelat la foști toxicomani pentru a face o observație participativă în mediul toxicomanilor (*apud* Collette, 1996/2002).

⁸ Vezi D. Jodelet, *Madness and Social Representations. Living with the Mad in one French Community*, California University Press, Berkley și Los Angeles, 1991.